

ЕДИНАЙСЕТ

Живял съм двацет години, без да забележа вятъра.

Казвах: духа - и това беше всичко. Дори не съм и сънувал, че ветровете толкова се различават помежду си Но благодарение на Мима Лашевска се запознах с цялото семейство на савските ветрове: от нежно топлите, априлските, до ледените, заплашващи и дебнещи ветрове на късната есен. По Сава духаха ветрове - луди, шизовци и кошави; запознах се с ветрове, които се подиграваха, и с инакви, дето замираха пред очите ми, с попътни ветрове и с ветрища, които хвърлят човек в най-тъпо безразличие.

След няколко седмици плаване с Мима, започнах да ги различавам. Мима ме учеше на търпение, с което се чакаше среща с някой закъсняващ полъх. Тя умееше да чете по короните на дърветата и по тяхното почти незабележимо поклащане да предскаже появата на някой вятър. Набръчкването на реката беше знак, че платното ни ще се издуе, преди още да преброим до десет. Умееше да различава вятъра, който донася дъжд, от оня, който обещава хубав утрешен ден.

Дори не забелязах как всички неща, които ме занимаваха дотогава, престанаха да съществуват. Пренасях се на Ада Циганлия, развълнуван от това, че отново ще дружа с ветровете и с Мима. Конвулсивно се хващах за "Пяна" като за единственото нещо, което ме правеше изключителен, из-

браник на реката, в пренаселения град, сред тълпите младежи като мен.

Пред очите ми течеше реката, онази същата, която хиляди години е текла и се е вливала в Дунав, а на хълма над устието дори още не е съществувал суетния град. Духаха ветрове и бури - също, както и някога - достатъчно беше да ги хванем с платното и да заплаваме с помощта на дърво и плат по реката, и още в същия миг да се почувствам хитър и стар като Европа. Въпреки че нищо не беше мое - нито вятърът, нито Сава, нито платноходката, нито Мима...

Белград гледеше спокойно речните ни лудории, чакайки веднъж да се върна горе, на улиците му и да дам отчет, По това време не очаквах, че един град може да бъде толкова търпелив.

Най-много време прекарвах, чакайки Мима и Але на пристана.

Пристигах обикновено пръв и свличах от "Пяна" брезента. Излежах се с часове на привързаната платноходка с крака във водата. Изглежда единствено моето време не беше важно. И Мима, и Але имаха някакви тайни работи, в чиито сметки не влизах. Разбираше се от само себе си, че ги чакам.

Измъчваше ме ревност. Какво ли правят, когато не са с мен? Дали вече не се шибат? Избирах си различни пози на засега, за да им дам да разберат, че ме пренебрегват, но щом засвирваха нашия сигнал, щом ги зърнех да излизат от зелената сянка на върбите със закъснение от по няколко часа, щом под краката им се залюляваше дървеният сал, за който беше вързана "Пяна", и заиграваха шамандурите, забравях ролята си и започвах лудешки да си въртя опашката като прещастлив пес, чиито господари се приближават.

Няколко пъти се случваше да стигнат преди мен на Сава и да отплават. Пристанът без "Пяна" приличаше на кошмар. Ада изведнъж ставаше за мен чужда и опасна. Ти-чах по бреговете ѝ, търсейки из реката изгубената платноходка, виках като побъркан, щом най-сетне я зърнех как, наведена настрана, плава по средата на реката - изпадах в крайно отчаяние, ако не чуеха виковете ми, които вятърът пращаше надолу по течението. Най-после ме забелязваха и започваха да се приближават към брега. Минутите се превръщаха в дни, докато "Пяна" с лавиране по слабия се приближаваше към мястото, където клечах на пясъка. Готвех думи, пълни с отрова и укор, но, виждайки засмените им лица, отново забравях всичко и скачах в платноходката по-щастлив от когато и да било по-рано.

Накъде плавахме?

Неопределено. Шарехме без цел по Сава, оставяйки се да ни водят случайните ветрове. За нас най-важно беше да сме в лодката на вода - малък плаващ остров на една крачка от Белград, който искаше да ни обвърже, да ни покори, да ни направи сериозни, да ни накара да престанем да се смеем и да си губим времето.

В Мимината платноходка се чувствах като малчуган, който, сред скучната и неприветлива къща, открие някакъв стар сандък, забутан в някой тавански ъгъл, обърне го и се вмъкне в него. Изведнъж на малчугана му става хубаво и сигурно, скрит от чуждите погледи, сам с малката си тайна. Това е нещо като пътуване на място, шумолене и топлина. Това е като надничане през дупката на оградата в чужда градина. Не можеш да се отлепиш от този стобор и от тази градина от другата страна на дъската, защото става нещо хубаво, нещо извънредно хубаво. В лодката отново откривам това чувство. Тайнствеността на лодката се състои в то-

ва, че сме сами в черупката си, а наоколо е нищото: водата и праспоменът за деветте месеца, прекарани в майчината утроба - люшкане, обкръжено с празнота.

Мимината платноходка беше за мен нещо като продължено пребиваване в детството.

С времето хората от Ада свикнаха с нашето "трио". Вече ни махаха, когато ги поздравявахме, плавайки покрай пъстрите къщурки по саловете. В тях през лятото живееха влюбените в Сава. Имаше различни хора.

На сала "Нада" (Надежда) виждахме един сух старец, за когото се говореше, че някога бил голям дипломат. След много пътуване се оттеглил край реката. Трябва да е разбрал, че за живот на човек му е необходимо три квадратни метра сал и част от реката. Наблюдаваше ни спокойно, с мъртвите си очи на праисторическо влечуго, докато минавахме край плаващата му къща. По начина, по който ни гледаше, ни се струваше, че сме вече мъртви.

По другите салове живееха пенсионирани адвокати, остарели занаятчии, учители и рибари. След много мъки и препирни, семействата им съвсем вдигаха ръце от тези почетени старци, оставяйки ги напълно да се потопят в речната треска. Сега, когато са свършили всички земни работи, на родили деца, изучили ги, и, когато вече не се очакваше да изпълняват съпружеските си задължения, да изкарват мангизи, да продължават рода, да се съревновават в службата с другите мъже, пускаха ги да зяпат във водата и да си играят на рибари. Първите години още наминаваха към тях. Жените ги питаха: как ти е тук? Добре. Поседяваха малко, без да разберат нещо, след това се връщаха в апартаментите си, а после спираха и посещенията. Забравяха ги, борейки се за единия хляб. Старците пък излизаха със зазоряването, а се

връщаха късно през нощта. Вмъкваха се в постелите си, които децата им бяха преместили вече в антрето. Превръщаха се в абсолютни чужденци в това, което доскоро наричаха свой дом. Изглеждаше им толкова невероятно това, че с години, и сами не знаейки защо, са купували всички онези неща и като къртици са ги вмъквали между стените.

Тези старци първи идваха на реката - още през март, а си отиваха последни, в края на октомври. Някои пък не се връщаха следващата пролет и останалите известно време се разпитваха един друг за тях. Умрели са, завлечени в градските болници, от чиито прозорци дори и реката не се вижда. Забравяха ги бързо, както се забравя всичко по реката, която непрестанно тече. Само че на саловете им някоя сутрин осъмваше надпис: "ПРОДАВА СЕ", който закачваша наследниците. Обикновено никой не купуваше тези изоставени салове на пробити понтони, затова полека-лека потъваха в тинята, когато реката се отдръпнеше, или се разпадаха от само себе си, когато реката отново придойдеше.

Дойде лято и по Сава се понесе връвата на къпешите се. По саловете имаше все повече пияници. По плажовете се търкаляха летни тела сред динени кори. Димяха скари, подвикваха си семейства, караха се частните лодкари - собствениците на апатинските каици. Вечерта реката опустяваше, а по саловете оставаха през нощта само уморените любовници. Побъркани домакини показваха голите си тела на редки лодкари, предлагайки им безплатно любов. По Сава плуваха празни бутилки с клюмаци над водата гърла.

При всички "ададжии", както наричахме хората по Сава, едно нещо, изглежда, беше общо: някаква детинска любов към скришните места (всеки си имаше *свое* място по реката!) и разочарованието от града, от който бягаха, търсейки и намирайки утеха в реката. Като че ли на всички не-

що не им достига и това "нещо" откриват, щом се докоснат до реката. Може би водата връщаше чувството за пълноценност?

Плавахме все по-далече и по-далече нагоре по течението, бягайки от сезонното гъмжило. Откривахме непознати пясъчни островчета и ръкави, завързвайки познанства с подобни бегълци.

Един сънлив следобед през късното лято влязохме с "Пяна" в савски ръкав, който през зимата служи за укритие на корабите. Платноходката, гонена до този момент от по-пътния вятър на откритата река, се намери изведнъж в за-тишието на зимовището и остана с празно платно.

Мима хитро използваше лекия полъх на въздушния поток да се плъзне на педя от ръждивите корита на някогашните савски красавци в това гробище на кораби.

Водата в този ръкав е неподвижна и онези, които плават ги обгръща топлия дъх на гнилота и смърт.

На кораба "Делиград", чието витло лежеше затъкнато в тинята, живееше месеци наред художникът Бане Йегуля (Змиорката), за когото по Ада се разказваше, че криел из върбалаците удавници, докато не ги нарисува, а чак тогава ги пускал надолу по Сава. Поиска ни цигара и затова се покатерихме до капитанската каюта, в която живееше. Кабината вонеше на мърша. По стените й висяха рисунки на водни плъхове. Остри зъби и сплъстена козина. На масата - умрял плъх с разпран корем.

Още сънен, Йегуля ни обясни, че точно сега се намира в новата си "плъховска фаза", а че по-рано е рисувал разложени крави.

Але изхвъркна на наклонената палуба: прилоша му от смрадта. На Мима ѝ се разшириха очите и ноздрите, но остана.

Червенокосият Йегуля имаше усмивка на дете, което току-що е офейкало от къщи. Имаше нещо невъзможно в този тромав момък, докато се хвалеше с рисунките си.

Очевидно сам е разпространявал слухове за себе си и удавниците, за да си прави удоволствие с чуждия страх.

- Глей колко е нежен тоя, а? - показва ни мъртвия Арчибалд, най-любимия му плъх, когото рисуваше вече трета седмица. - Ама глей му само муцунката!

- Не гледайте в рисунките ми плъховете - обясняваше ни, докато пушехме в кабината му, - следете ритъма на перото! При рисуване с маслени човек може и да пунтира, но с перо в пръстите, рисува графика на сърцето си! *Рисува себе си!* Кръвообращението си. Вижте, тук линиите са драматични - тази плъхска козина, това са копията на Паоло Учело (знаете ли изобщо кой е Паоло Учело?) - с тях бода; а ето тук цялата работа става лирична... Защо не взема нещо похубаво за модел ли? Искам да отделия причината от следствието. Взимам най-отвратителното нещо на света: пукналия Арчибалд и така пред себе си поставям най-високото препятствие. Откривам красивото в отвратителното. Побеждавам сам себе си! А един пукнал плъх е факт, пред който трябва всички да се замислим. Какво сме ние, ако не обикновени плъхове? Нека някой ни убодe с нещо остро и всичко ще изтече от нас, всичко, което знаем, всичко, за което си въобразяваме, че сме или ще бъдем. И сега поставям милия си Арчибалд на фона на един мъртъв кораб. Какво искам ли? Искам да говоря за всеобщата гнилота. За всеобщата гадост, в която живеем! Защото този кораб, този скапан "Делиград", който след някоя и друга седмица ще бъде на-

рязан в корабостроителницата и претопен там в някакви си високи пещи, е плавал години наред на майтап между Белград и Шабац. Циганска капела на палубата! О, клети лайнари! Къде са сега онези дами и чадърчетата им! Изкльопал ги е малкият Арчибалд! Виждате ли, една плъхска смърт, в последния стадий на разлагане, е обхваната, как да кажа, като че ли с някакъв механизъм от тези корабни машини и чудесии. Глей, това са зъбни колелета, а това - лостове, и нещо меко и гнило се сблъсква с нещо твърдо...

Йегуля се опитва да нарисова всичко това, но като няма предшественик, трябва сам да си проправя пътя. Всичко изглежда логично, нали? И Арчибалд, и мъртвата вода, и мъртвия кораб!

- Ама вие сте само глупави ветроходци - казва, - спортът ми е крайно противен! Какво ще постигнете? Ще ме надживеете два месеца и половина със скапаното си здраве. Но нищо няма да ви отърве да заприличате някой ден на Арчибалд!

Йегуля казва, че всичко щяло да изгние: и хората, и плъховете, и корабите!

И той ли?

И той, но преди това щял да остави след себе си следа, доказателство, че е чаткисал нещата! Щял да бележи скапания си страх с перо и пак щял да ни прецака - щял да живее по-дълго от нас, макар че постоянно се грижим за трицепсите и бицепсите си. Боляла го оная работа за здравето и спорта!

През следващите дни усещахме ревност, моментално щом Мима свиеше в ръкава на Йегуля. Защото Мима беше привлечена. С какво - това още не можехме да знаем.

Йегуля понякога беше разговорлив, приказваше ни с часове, като че ли беше луд или наркоман, за плъховете си,

плюеше "скапаната официална живопис, която получава държавни награди", строеше въздушни кули, а понякога пък го сварвахме потиснат и сънен - явно му скачахме по нервните си със спортния си дух.

Веднъж ни предложи тримата да рисуваме Мима.

Раздаде ни листове, на чиито гърбове имаше негови започнати рисунки, туш и пера. Той самият си избра туш с цвят сепия.

- Е? - каза, вдигайки жълтите си очи към Мима, и тя мълчаливо смъкна малкия си бански.

Спря ми дъхът. Често виждахме Миминото голо тяло, но то някак си беше семейна работа - за пръв път някой беше страничен свидетел на нашата еротика.

- Разхождай се! - нареди Йегуля. - Свикни малко с кораба...

И тя възсядаше корабните кранове, умилкваше се о великанската котва, изтягаше се върху въжетата, докато Йегуля не я намести в основата на висок гладък комин. Започнахме да я рисуваме.

При Але Мима приличаше на порнографските рисунки, побягнали от вратите на някой обществен клозет. Имаше малка глава като карфица и обли хълбоци. Ласкаех се, че съм добър рисувач (чиста гимназиална заблуда!), но под пръстите ми Мима се превръщаше в гипс от час по рисуване.

На хартията на Йегуля Мима раждаше голям разложен воден плъх. Очите ѝ бяха притворени от удоволствие, а ръцете ѝ прегръщаха високия комин, превърнат във фалус.

Але смачка рисунката си и я хвърли във водата.

Последвах примера му.

- Наесен отивам в Париж - каза Йегуля, без да престава да скърца с перо по хартията. - Плъховете ми са зрели.

Тъкмо сега му е времето да плъпнат из Европа и да изгризат онези скапани естети. Идваш ли с мен?

Не каза нито да, нито не, но, докато се връщахме на пристана, забелязахме, че по реката плуват първите опадали листа и че Мима е разсеяна.